

Policor in de polder

Van Sebastien Valkenberg verscheen eerder
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

Het laboratorium in je hoofd
Geluksvogels
Op denkles

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Sebastien Valkenberg

Policor in de polder

Hoe politieke correctheid
Nederland dom maakt

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 3967 7

© 2021 Sebastien Valkenberg

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Alex Scholar / Depositphotos

Foto auteur © Michel van Bergen

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn kinderen.
Zij belichamen de toekomst

Inhoud

- Inleiding 9
- 1 De wind waait uit het westen
De opkomst van politieke correctheid 21
  - 2 Betwist het onbetwistbare
Een ideaal in verval 49
  - 3 Het nieuwe nivelleren
Zin en onzin van diversiteitsbeleid 70
  - 4 Zwanger van segregatie
Identiteitspolitiek ontleed 113
  - 5 Puppy rooms, huilkamers, safe spaces
De valse belofte van veiligheid 144
  - 6 Aanbevelingen voor een vrijzinnige polder 174
- Verantwoording en dankwoord 199
- Noten 203
- Register 217

Inleiding

‘Je kunt maar beter geen samenleving nastreven die zich richt naar de gevoeligheden van de lichtst ontvlambare mensen, want dan krijg je een nogal neurotische samenleving.’

– John Cleese, in het BBC Radio 4-programma *Today*
op 3 september 2020

Zo makkelijk sneuvelen reputaties in het nieuwe Nederland. Van literaire klassieker tot tekst met dubieuze denkbeelden – het overkwam Jan Wolkers postuum met *Turks fruit* (1969). Het was, klonk het kortgeleden, hoog tijd om deze liefdesgeschiedenis te verwijderen uit de canon. Meest opvallend aan het voorstel was dat het kwam van Bram Ieven, als literatuurwetenschapper verbonden aan de Leidse universiteit. Met die positie verwacht je een ambassadeur van de letteren, geen inquisiteur. In het universiteitsmagazine *Mare* (8 november 2018) stond waarom Wolkers wat hem betreft het veld moest ruimen. Niet vanwege de esthetische waarde van diens werk, die bij nader inzien gering zou zijn, maar vanwege een problematisch vrouwbeeld. Wolkers, aldus Ieven, ‘is gewoon een seksist’.¹

Het betreft hier geen losse flodder van een enkeling; *Turks fruit* ligt van verschillende kanten onder vuur, zoals aan de Universiteit

Utrecht. Bij de afdeling filmwetenschappen wordt de boekverfilming niet meer gezamenlijk bekeken, berichtte *De Groene Amsterdammer* (29 mei 2019). De succesvolste Nederlandse bioscoopfilm (3,3 miljoen bezoekers), tevens de beste Nederlandse film van de twintigste eeuw (aldus een publieksenquête tijdens het Nederlands Film Festival), zou te confronterend zijn.

Daarbij zagen we dezelfde denktrant de afgelopen jaren toegepast worden op andere domeinen. Musea haalden schilderijen van de muur omdat er een vrouwenborst op staat, of ze overwogen dit te doen. Cultuurinstellingen moesten laten zien dat ze aan diversiteit doen, anders komt hun subsidie in gevaar. Er werd zelfs gemijmerd over een verschijnsel dat we associëren met de zwartste bladzijden uit de geschiedenis: boekverbranding.

Dat lot verdiende *Harry Potter* volgens het Ierse popduo Jedward, hoewel we de suggestie ‘natuurlijk’ moesten zien als een grapje toen er kritiek op volgde. Hoe dan ook was de boosheid groot omdat de schepper van de *Harry Potter*-reeks, J.K. Rowling, in de zomer van 2020 kanttekeningen had geplaatst bij het transgenderisme. Niet dat ze het recht op geslachtsverandering betwistte, haar standpunt was genuanceerd. Wel gaf ze aan dat een man zich nog geen vrouw kan noemen nadat hij zo’n operatie heeft ondergaan. Daarvoor zijn de verschillen te groot. Ook benadrukte ze hoe ingrijpend de behandeling is: denk er niet lichtzinnig over. De nuancerende opmerkingen, in een stuk van bijna vierduizend woorden, werden ervaren als een aanval op transgenders. De seismograaf die Twitter heet, sloeg wild uit.

Op een zeker moment zijn de incidenten zo talrijk dat er geen sprake meer is van de eenmalige en onvoorziene voorvallen die ze volgens het woordenboek zijn. Dan promoveren ze tot symptomen.

Al langer worden woorden gewogen op een schaalteje en denkbeelden getoetst op hun wenselijkheid. Eerst moeten ze examen doen, met grote gevolgen. We ontzeggen ons veel moois wanneer uitspraken verdacht worden gemaakt of zelfs verketterd. Meer con-

creet: hoe zonde als *Turks fruit* met zachte dwang in de richting van de vergetelheid wordt geduwd. En dan betreft het hier nog slechts de werken die al zijn verschenen; hoe zit het met de producten die nog zullen verschijnen? Het is dat J.K Rowling sterk in haar schoenen staat en zich de mond niet laat snoeren. De minder zelfverzekerden kiezen wel de weg van de minste weerstand en denken: laat maar. Het vooruitzicht dat een verkeerd woord een Twitterstorm zou kunnen ontketenen, werkt intimiderend. Een mogelijk verloop van toekomst fungeert als hete adem in de nek van het heden. Over de samenleving komt een klamme deken van conformisme te hangen.

Deze eis tot conformisme heeft een naam: politieke correctheid, kortweg 'policor'. Over het begrip is de afgelopen jaren veelvuldig geschreven, doorgaans in bezorgde toonzetting, maar wat houdt het verschijnsel in?

We pakken het woordenboek erbij, niet *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal*, waarin dit lemma ontbreekt. De eerbiedwaardige *Oxford English Dictionary Online* (OEDO) helpt ons verder. Achter 'politically correct' staat: 'in overeenstemming met een progressief² of radicaal gedachtegoed, met name in maatschappelijke kwesties, over het algemeen gekenmerkt door het belijden van geaccepteerde idealen of zienswijzen, en vaak door het verwerpen van vermeend discriminatoire of aanstootgevende taal, houding etc.'

Een indrukwekkend lint van substantieven, deze omschrijving, met daaraan vastgekleefd weer de nodige adjectieven. Wie goed kijkt, ziet twee hoofdbestanddelen. Politieke correctheid is een mengsel van moralisme en intolerantie. Allereerst hebben uitingen zich te voegen naar een morele of politieke agenda, doorgaans progressief van aard volgens OEDO. Vervolgens verliezen ze hun bestaansrecht als ze dit onvoldoende doen. Hier verraadt zich de onverdraagzame aard van politieke correctheid.

Het is niet dat het verschijnsel zich in Nederland pas sinds kort

voordoeft. Alleen klonken eerdere oproepen vanuit de marge. Ze ontstegen de status van proefballon nauwelijks. Of kwamen van een handjevol radicale activisten. Dat veranderde in de jaren erop, pakweg de laatste vijf, misschien tien jaar. Nu vinden ze wél een gewillig oor bij beleidsmakers. Politieke correctheid raakte geïnstitutionaliseerd: ze is uitgegroeid tot een machtsfactor waaraan amper nog te ontkomen valt. Zo diende Lotte Jensen, hoogleraar Nederlandse literatuur- en cultuurgeschiedenis (Radboud Universiteit), met haar onderzoeksgroep een voorstel in voor een sessie op een Europees congres over milieugeschiedenis. Bij het voorstel hoorde ook dat de deelnemers zichzelf omschreven ‘in termen van gender, ras, beperking of elke andere beschermde eigenschap’, aldus Jensen in haar wekelijkse rubriek in *de Volkskrant* (29 december 2020). Het turven kon beginnen. ‘Met vijf keer “wit” stonden we er natuurlijk niet goed op, maar zou drie keer “vrouw” iets compenseren? Was het een pluspunt als je christen was, of kon je toch beter atheïstisch zijn? Zou het in ons voordeel uitpakken als iemand uit onze groep biseksueel of homo was? Wat had dit met ons voorstel over historische dijkdoorbraken te maken?’

Tot enkele jaren terug had nauwelijks iemand een link gesuggereerd tussen iemands geaardheid en watermanagement door de eeuwen heen. Er voltrok zich een omwenteling in de polder, maar welke? Hoewel waar, is de *OEDO*-definitie ook tamelijk vaag. We krijgen er niet echt grip mee op een fenomeen dat zorgt voor felle debatten en hoogoplopende emoties. Daarom pak ik het anders aan. In dit boek ga ik op zoek naar de stuwende krachten achter politieke correctheid.

Voor zover ik het overzie, zijn dat er drie. Diversiteitsbeleid, identiteitspolitiek en veiligheidsmaatregelen – dit trio wordt zichtbaar als we onder de motorkap van politieke correctheid kijken. In het kort wat verderop uitvoerig aan bod komt: diversiteitsbeleid wil heersende machtsstructuren doorbreken omdat deze dominante groepen in de samenleving zouden bevoordelen; identiteitspolitiek

vraagt aandacht voor perspectieven van minderheidsgroeperingen omdat die zowel uniek als verrijkend zouden zijn; veiligheidsmaatregelen hebben als doel om het gevoelsleven van mensen te beschermen tegen uitingen die ze als bedreigend kunnen ervaren.

Op het eerste gezicht zijn dat nobele doelen, in abstracto kan nauwelijks iemand het ermee oneens zijn. Dat maakt politieke correctheid zo listig: je hoeft het niet na te streven om mee te werken aan de opmars ervan. Het hogere doel is wat bestuurders in vuur en vlam zet. Enige mate van conformisme is dan het prijskaartje dat nu eenmaal hangt aan de vooruitgang.

En toch: die prijs zou weleens fors hoger kunnen uitvallen dan beleidsmakers veronderstellen. Zó hoog dat ze hun beleid zouden moeten herzien. Ze introduceren nieuwe manieren van denken. Boeken, erfgoed, kunstwerken en uitspraken in het algemeen – waar ze tot voor kort op inhoudelijke gronden en de eigen merites werden beoordeeld, moeten ze sinds enkele jaren aan extra voorwaarden voldoen. Diversiteitbeleid en identiteitspolitiek leren dat persoonskenmerken belangrijk zijn, van doorslaggevend belang zelfs. Wie de juiste achtergrond ontbeert, ziet zijn gezag afbrokkelen; beschik je daarover wel, dan verwerf je extra spreekrecht. Of uitspraken worden afgerekend op hun (mogelijke) effecten. Dat is dan weer de impliciete boodschap van de maatregelen ten behoeve van meer veiligheid. Mensen verdienen niet alleen bescherming tegen geweld, maar ook tegen ideeën.

Ziehier hoe politieke correctheid, waarnaar de *OEDO* in algemeenheden verwees, in de praktijk werkt. Derhalve zoom ik in op diversiteitsbeleid, identiteitspolitiek en veiligheidsmaatregelen. Van welke argumenten bedienen de pleitbezorgers zich? Op welke bronnen baseren zij zich? En de meest dwingende vraag: waarom moeten we beducht zijn voor politieke correctheid? Het komt aan bod in dit boek. Het resultaat is een zedenschets van een land in transitie.

Een reis langs universiteiten

De veranderingen komen we niet op het spoor door er het wetboek bij te pakken. De Grondwet zegt (in artikel 7) dat we het recht op een vrije mening hebben. Ergo: of een uitspraak welkom is, doet in beginsel niet ter zake. In hetzelfde document staat ook het gelijkheids- of non-discriminatiebeginsel (artikel 1): discriminatie 'wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan'. Dit grondwetsartikel kan beschouwd worden als een oproep tot onverschilligheid jegens iemands identiteit. Wat telt, is met andere woorden wat iemand doet, niet wie hij of zij is. Dus hoezo politieke correctheid? Waar bevindt zich dat land in transitie?

Inderdaad bestaat de huidige Grondwet alweer bijna veertig jaar. Dat suggereert continuïteit in plaats van de cesuur die ik ontwaar. Maar de verandering die zich voltrekt, is niet zozeer juridisch van aard. Ze vindt plaats tussen de oren. Hoe betrap je de veranderende zeden als ze niet in wetboeken staan? Ga op pad, trek de samenleving in: luister naar wat mensen zeggen, zie hoe ze zich gedragen. Dan stuit je wel op politieke correctheid. Daarmee volg ik de aanpak-Tocqueville.

Bijna tweehonderd jaar terug toog de Franse edelman Alexis de Tocqueville naar de Verenigde Staten om daar de jonge democratie, gesticht in 1776 en op dat moment iets meer dan een halve eeuw oud, in actie te zien. In eerste instantie ging hij erheen om de werking van het gevangeniswezen te bestuderen, maar dat veranderde na aankomst in het land. Ter plaatse beseftte hij dat deze staatsvorm eigenlijk een maatschappijtype was. Democratie behelsde meer dan eens in de paar jaar stembussen neerzetten, om ze weer op te bergen als burgers nieuwe bestuurders hebben gekozen. Ook komt deze staatsvorm tot uitdrukking in de retoriek van Amerikaanse sprekers, de vormgeving van hun monumenten en de functie die geld speelt in de samenleving. Juist de alledaagse verschijningsvormen van de democratie trekken de aandacht van

Tocqueville. Daarin weerspiegelen zich *les moeurs*, een lastig te vertalen woord, benadrukt Martin Sommer in *De kleine Tocqueville* (2019). Het betekent zoiets als de onuitgesproken, gedeelde gevoelens, gewoontes, ideeën en omgangsvormen.³ Wil je leren wat er echt speelt in een land, peil dan de zeden.

Zoals Tocqueville door de Verenigde Staten trok, 'reis' ik langs Nederlandse universiteiten. Dit zijn de belangrijkste epicentra van politieke correctheid, hoewel het fenomeen zich op andere maatschappelijke terreinen net zo goed voordoet. Het kleurt ook het beleid van de media, de culturele sector, het openbaar bestuur. En het bedrijfsleven, immer allergisch voor ophef, dus geneigd tot braafheid, doet er evenzeer aan mee, van techgigant Google tot de regionale radiozender NH Radio.

Tekenend was de reactie van laatstgenoemde op *Leaving Neverland* (2019), over het vermeende kindermisbruik door superster Michael Jackson. De documentaire dreunde door na de vertoning ervan op televisie. In de dagen die volgden, ging het over de vraag of je nog kon luisteren naar Jacksons muziek nadat was gebleken dat hij jonge kinderen zijn bed in lokte. En of zijn nummers nog via de radio te beluisteren mochten zijn. Niet oké, besloten meerdere radiostations, zowel in de Verenigde Staten, bakermat van de politieke correctheid, als elders, waaronder Nederland. NH Radio ging over tot een boycot van de gevallen superster. Klassiekers als 'Billie Jean' en 'Thriller' onbevungen luisteren, zo verliep de argumentatie, zou niet meer gaan.⁴

Zo belandde ook Jackson op het strafbankje, terwijl dat toch al vol zat. En naar verwachting wordt het er de komende jaren alleen maar drukker. De tolerantie voor onwelkome geluiden neemt af, concluderen we op basis van een onderzoek door het Amerikaanse Pew Research Center. Planbureaus en onderzoeksinstituten steken een thermometer in de maatschappij om het heersende sentiment te peilen. Zo onderzocht PEW in 2015 de mate waarin landen democratische principes waarderen. Een van de indicatoren was het

recht om je te uiten zoals je wilt. Meer dan andere nationaliteiten hechten Amerikanen – weinig verrassend – aan de vrije meningsuiting. Wel verrassend was dat die steun minder onvoorwaardelijk blijkt naarmate de respondenten jonger zijn: 40 procent van de millennials, tussen de achttien en vierendertig jaar oud, vindt dat aanstootgevende uitspraken voorkomen moeten kunnen worden. Voor de oudere generaties ligt dat percentage fors lager.⁵ In grote lijnen bleek de stemming onder Europese millennials vergelijkbaar met die onder hun Amerikaanse tegenhangers.

De sceptische revolutie

Natuurlijk werd het steeds voller op dat strafbankje, vanzelfsprekend nam de tolerantie af voor afwijkende opvattingen. Van jongs af aan worden we daarin getraind. De burgers van nu zaten gisteren in de collegebanken, en dat geldt nog meer voor de beleidsmakers die het nieuwe Nederland vormgeven. Als jongeren gaan studeren, komen ze in aanraking met de stuwende krachten achter politieke correctheid.

Universiteiten geven het gedachtegoed door aan studenten, van wie het merendeel na hun opleiding gezaghebbende posities bekleedt, binnen een bedrijf of in het bestuur van een overheidsinstelling. Wanneer men eenmaal aan de knoppen van de samenleving zit, resonanceert hun studietijd in het beleid dat men maakt. Via dat beleid komt ook wie de universiteit niet heeft bezocht in aanraking met de veranderende mores.

Misverstanden liggen op de loer als het gaat om politieke correctheid op de universiteit. Het is niet zo dat docenten hiertoe expliciet oproepen. Maar ook als de beïnvloeding subtieler verloopt, kan ze diepgravend zijn. Sommige studenten krijgen college over identiteitspolitiek en de veronderstelde zegeningen daarvan – doorgaans als ze een geesteswetenschappelijke opleiding volgen. Maar ook als dit onderwerp niet op het programma staat, zoals aan de bètafaculteit, komen studenten ermee in aanraking, via ver-

schillende kanalen. De universiteitskrant besteedt er aandacht aan; bestuurlijke kopstukken zoals de rector hameren – ingefluisterd door de *diversity officer* – op het belang van respect en inclusiviteit. Een lofzang op de vrije mening hoor je dan weer zelden.

Hoewel logisch – met vrijheid ontstaat immers ruimte voor meningen die als een graat in de keel blijven steken –, maakt dat deze trend nog niet wenselijk. In één zin: het proces van waarheidsvinding, waarop de wetenschap gericht is, komt onder druk te staan als uitspraken worden getoetst op hun wenselijkheid. De klok dreigt te worden teruggedraaid. Hebben we net geleerd dit niet meer te doen, dreigt die verworvenheid weer overboord te gaan. Er staat een intellectuele erfenis op het spel.

Voor die erfenis moeten we terug naar de zeventiende eeuw. Toen voltrok zich de sceptische revolutie. Deze term komt van Jonathan Rauch, senior fellow aan het Brookings Institution in Washington en auteur van *Kindly Inquisitors* (1993), een ideeëngeschiedenis van minder dan tweehonderd bladzijden maar met een hoog soortelijk gewicht. Rauch doelt ermee op de nalatenschap van wetenschappers en vrijdenkers, zoals René Descartes en Isaac Newton. Ze staan bekend als vertegenwoordigers van de wetenschappelijke revolutie. En – geen misverstand daarover – hun wetenschappelijke ontdekkingen en inzichten waren spectaculair, maar diepgravender is dat zij de manier veranderden waarop we complexe vraagstukken oplossen. We bekeken ze van alle kanten, bestookten heersende verklaringen met lastige vragen en kritiek.

Zoiets voltrekt zich niet van de ene op de andere dag. De vooruitgang verliep op het ritme van een processie van Echternach – drie passen vooruit en twee weer terug. Desalniettemin was de cesuur met de eeuwen ervoor groot. De middeleeuwen waren zelfverzekerde eeuwen. Taaie kwesties werden via het gezagsargument opgelost. Er waren twee autoriteiten bij wie je te rade ging voor antwoorden. Nummer één was Aristoteles, wiens statuut tot uitdrukking kwam in zijn bijnaam, ‘de Filosoof’. Iedereen wist wie

daarmee bedoeld werd. De tweede bron lag nog meer voor de hand: de Bijbel. Dat was de echte scherprechter bij meningsverschillen. Uiteindelijk was er Gods woord, uitgelegd door Schriftgeleerden en kerkleiders die zeiden welke interpretatie de juiste was.

Na de duistere middeleeuwen brak het licht der rede door. De wetenschap kwam tot bloei. Deze was niet het gevolg van genieën die zich plotseling aandienen. Uitzonderlijke slimmeriken waren er ook heus in de middeleeuwen. Men begon het proces van waarheidsvinding anders te organiseren. Een liberaal klimaat leverde meer op dan wanneer een elite decreeteerde welke feiten door de beugel konden. Deze openheid had twee dimensies. Eén: vooraf bepalen hoe de uitkomst van een onderzoek moest zijn, dat kon echt niet meer. ‘No one gets the final say,’ vat Rauch deze dimensie samen. De tweede dimensie houdt in dat een argument niet sterker wordt als een ander het aandraagt – en zwakker evenmin. Weer Rauch, opnieuw in alle beknoptheid: ‘No one has personal authority.’

Alles was bespreekbaar. En: iedereen mocht meedoen, in beginsel dan. Wat begon als een nieuwe methodiek in de wetenschap, sprong over naar andere maatschappelijke domeinen. Ook het politieke bedrijf plooidde zich naar het inzicht dat kritiek ons scherp houdt. Steeds moeilijker kwamen machthebbers, met in de nek de hete adem van kiezers, weg met Zonnekoninggedrag. Via verkiezingen kunnen burgers laten weten hoe ze denken over hun leiders. Zo groot is het verschil niet tussen wetenschappers en politici als ze zich rekenschap moeten geven van hun *peers* – in het eerste geval betreft het vakgenoten, in het tweede geval het electoraat.

Het vrije debat, gevoerd zonder schroom, vormt de hartenklop – niet alleen van de wetenschap, maar van onze hele maatschappij. Daarmee is dit boek een *pars pro toto*. Van deze stijlfiguur is sprake wanneer aan een onderdeel van iets wordt gerefereerd, terwijl het om het grotere geheel gaat. Iemand zegt bijvoorbeeld dat hij ‘de neuzen telt’. Het gaat hem vanzelfsprekend niet om dat reukorgaan

(pars), hij turft hoeveel personen (het totum) er aanwezig zijn. Op dezelfde manier gaat dit boek over de hele samenleving, hoewel ik mijn betoog toespits op universiteiten.

Kwetsbaar in plaats van weerbaar

Ik heb het over policor in de wetenschap, en tegelijk gaat het over de polder. Eigenlijk is het niet meer dan logisch dat het zo werkt. Naast onderzoek vindt er aan universiteiten immers onderwijs plaats. Dit is in de eerste plaats gericht op kennisoverdracht. Studenten krijgen inzicht in de traditie van hun vakgebied, ze leren over recente discussies en de nieuwste inzichten. Daarnaast gebeurt er nog iets anders in collegezalen en werkgroepkamers: docenten doen ook aan de overdracht van waarden. Dit springt minder in het oog dan wanneer ze de beginselen van de snaartheorie uitleggen of Middel-nederlandse grammatica, maar het gebeurt wel degelijk.

Zo éist Den Haag het ook. In 2019 publiceerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap *Houdbaar voor de toekomst*, een strategische agenda voor het hoger onderwijs en onderzoek. De notitie, met een ondertekend voorwoord door minister Ingrid van Engelshoven, staat vol aanbevelingen en adviezen. Universiteiten (en hogescholen) hebben verschillende taken, waaronder deze: ‘Het hoger onderwijs stelt studenten in staat zich te ontwikkelen tot zelfstandige burgers die hun weg weten te vinden in onze samenleving, en zich daar ook kritisch toe kunnen verhouden.’⁶

Als de universiteit studenten klaarstoomt voor het leven, is dat een extra reden om deze instelling kritischer te bejegenen dan andere instituties. Haar maatschappelijke taak roept de vraag op hoe ze studenten het beste toerust voor later. Welke deugden ze meegeeft ter voorbereiding op de toekomst. Sommige gaan al eeuwen mee en liggen voor de hand, zoals ijver en doorzettingsvermogen. Wie hierover niet beschikt, haalt geen bul. En nog mooier, na afronding van de opleiding blijf je ervan profiteren. De juiste vorming is een *gift that keeps on giving*.

Welke waarden draagt men uit als onwelgevallige opvattingen worden weggehouden bij studenten? Mogelijk is het de bedoeling om hen te sparen. Maar het kortetermijnsuccesje weegt niet op tegen de schade op de langere termijn. Toegespitst op *Turks fruit* en ietwat stichtelijk gezegd: je onthoudt hun de gelegenheid te leren omgaan met confronterende teksten.

Er staat dus meer op het spel dan een esthetische ervaring. Studenten doen zichzelf tekort als ze om ‘een geweldig boek [...] vol rottigheid, zinloosheid, humor en tederheden’ heen slalommen, zoals recensent Rob Vermeulen *Turks fruit* bij verschijning typeerde.⁷ Dat is verliespost nummer één. Verliespost twee is vele malen groter: er wordt tevens een precedent geschapen, want waarom zou je omstreden uitingen in de toekomst wél tolereren, laat staan waarderen? Studenten bekwamen zich in kwetsbaarheid waar je zou hopen op weerbaarheid.

Het bestaan kan gemene opdoffers uitdelen, in de vorm van ziekte en verlies, plotselinge werkloosheid, vul maar in. Dat is al een stevig argument ten gunste van een laag eelt op de ziel. Beschouw deze eeltlaag echter niet als louter iets voor in crisissituaties. Hij komt elke dag van pas. Het vrije debat mag dan geleid hebben tot veel moois, er zit een gemeen randje aan. Zo leuk als het is om kritiek te spuien, zo katterig kan het zijn om die te ontvangen. Voor dat laatste moet je kunnen incasseren. Tot zover de theorie; de praktijk laat een groeiende intolerantie zien, wat weer gevolgen heeft voor het intellectuele klimaat op universiteiten. Ze verliezen hun liberale karakter, het besmukte spreken wint terrein.

En dan heeft zich aan de universiteiten ook nog eens een recordaantal studenten ingeschreven – ruim 300.000 voor het collegejaar 2019-2020, aldus het CBS. Dat zijn 300.000 hoofden die gevuld moeten worden, en niet alleen met feitjes en formules. Derhalve: aan welke zeden stel je hen bloot? Een glimp daarvan vingen we al op, nu is het tijd voor een inventarisatie en détail. We betreden de hedendaagse campus.